

Natalia JAŚKIEWICZ, Paulina RYDWAŃSKA
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu, Polska

PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE POZIOMU KAPITAŁU SPOŁECZNEGO W POLSCE

Streszczenie

Kapitał społeczny w erze postnowoczesnej uważany jest za bardzo ważny zasób, który oddziałuje na sukces zarówno jednostki, jak i szerszych grup społecznych. Jego popularność ma swoje odzwierciedlenie w bogatym ugruntowaniu teoretycznym, które cechuje duża niejednorodność definiowania. Taka sytuacja zdecydowanie utrudnia prowadzenie badań, a dodatkowo dochodzi fakt, że kapitał społeczny dotyczy zjawisk nieuchwytnych i nienamacalnych. Biorąc jednak pod uwagę rolę, jaką jest współcześnie przypisywana kapitałowi społecznemu, Autorki uznały, że warto sprawdzić, jak kształtuje się poziom kapitału społecznego w Polsce w rozłożeniu na województwa i na tej podstawie dokonać ogólnej oceny wykorzystania tego zasobu. Przy doborze cech kierowano się dostępnością danych oraz nawiązaniem do obszarów, które stanowią wspólny atrybut w różnorodnym definiowaniu kapitału społecznego, z jakim możemy się spotkać w literaturze przedmiotu. Otrzymane wyniki, odnoszące się do aktywności społecznej i zaufania, pokazały, że występowanie kapitału społecznego w województwach jest zróżnicowane, choć na przestrzeni lat występują zmiany prowadzące do zwiększenia poziomu kapitału społecznego i rozszerzania grupy z wysokim poziomem jego występowania.

Słowa kluczowe: kapitał społeczny, zaufanie, aktywność społeczna, organizacje pozarządowe.

SPATIAL DIFFERENTIATION OF THE LEVEL OF SOCIAL CAPITAL IN POLAND

Summary

Social capital in the post-modern era is considered to be a very important resource that affects the success of the individuals as well as broader social groups. Its popularity is due to rich theoretical background which is characterised by high heterogeneity of definitions. This situation makes the research difficult also amplified by the fact that it relates to elusive and intangible phenomena. However, taking into account the role that is currently ascribed to social capital, the authors concluded that it is worth checking the level of social capital in Poland broken down into provinces and on this basis making a general assessment of the use of this asset. The selection of features was guided by the availability of data and reference to the areas that constitute a common attribute in the various definitions of social capital that can be found in the literature on the subject. The obtained results relating to social activity and trust showed that the presence of social capital in provinces is varied although over the years there have been changes leading to an increase in the level of social capital and the expansion of the group with a high level of its occurrence

Key words: social capital, trust, social activity, nongovernmental organizations.

Wprowadzenie

Świadomość znaczenia kapitału społecznego dla ogólnie rozumianego rozwoju wydaje się być na bardzo wysokim poziomie. Jak pisze A. Rymsza (2007), powołując się na powszechnie obowiązujące przekonanie, kapitał społeczny (to, kogo się zna, z kim jest się związanym) w erze postnowoczesnej odgrywa tak ogromną rolę i przesądza o sukcesie jednostek i szerszych grup społecznych, jak kapitał finansowy (to, co się posiada) w czasach przednowoczesnych,

a później kapitał ludzki (to, co się wie i potrafi) w epoce nowoczesnej. Pojawia się jednak pytanie, czy świadomość znaczenia kapitału społecznego przekłada się na jego wykorzystanie w praktyce? Czy zasób, jakim jest kapitał społeczny jest równomiernie wykorzystywany we wszystkich województwach, czy też występują dysproporcje na terenie kraju w zagospodarowaniu kapitału społecznego? W związku z pojawiającymi się pytaniami, celem pracy jest identyfikacja i ocena występowania kapitału społecznego w Polsce w rozłożeniu na województwa. Na podstawie szczegółowej analizy dostępnych danych, która polegała m.in. na sprawdzeniu kompletności danych w czasie i przestrzeni, pogłębionej analizie przydatności każdej oddzielnej cechy oraz zbadaniu ich rozkładu przestrzennego, dokonano wyboru cech opisujących kapitał społeczny.

Podstawy teoretyczne

Wybór cech nie jest jednak prostym i oczywistym zadaniem, choć kapitał społeczny jest obecny w nauce od kilku dekad i stał się na tyle popularny, że posiada już bogate ugruntowanie teoretyczne, które cechuje duża różnorodność definiowania. Rozbieżności wynikają zarówno z szerokiego zakresu zjawisk/obiektów, które chce się nim objąć, jak również podkreśla się, że zjawiska te i obiekty są na ogół czymś nieuchwytnym, nienamacalnym oraz niedotykalnym (Kaźmierczak, 2007). Odwołując się do klasyków: P. Bourdieu, J. Colemana, F. Fukuyamy oraz R. Putnama, można zauważyć, że każdy ze wspomnianych autorów przedstawia swoją koncepcję kapitału społecznego, zgadzając się, że „kapitał społeczny to potencjał współdziałania osadzony w powiązaniach międzyludzkich i normach społecznych, który może przynieść korzyści osobom, grupom i społeczeństwom” (Zakrzewska, 2013, s. 80). W swoich opracowaniach autorzy wymieniają i często podkreślają te same elementy kapitału społecznego, jednakże prezentując odmienne stanowiska, np. Bourdieu i Fukuyama traktują kapitał społeczny jako dobro przede wszystkim prywatne, podczas gdy Coleman uważa go za dobro publiczne, uzasadniając, iż w odróżnieniu od kapitału finansowego czy ludzkiego, jest on wykorzystywany przez każdą osobę należącą do danej struktury, a także przez innych, poprzez pozytywne efekty zewnętrzne (Rymsza, 2007). R. Putnam natomiast traktuje kapitał społeczny jako dobro zarówno publiczne, jak i prywatne, wskazując, że nawet słabo powiązana jednostka może czerpać korzyści z samego faktu życia w dobrze powiązanej wspólnocie, a z drugiej strony jednostki tworzą znajomości, które przynoszą korzyści ich własnym interesom (Ibidem). Niezależnie jednak od różnic pojawiających się w definiowaniu kapitału społecznego, wskazuje się na kilka kluczowych jego atrybutów, m.in. zaufanie i ściśle z nim związana aktywność społeczna, która nawiązuje też do takich obszarów jak kultura czy sport. W związku z powyższym, obszary te zostały wybrane jako kluczowe do dokonania analizy.

Założenia metodologiczne i rezultaty badań

Analizę przeprowadzono dla dwóch podokresów, tj. dla danych z lat 2014 oraz 2018 (w przypadku „ogólnego poziomu zaufania społeczeństwa” były to lata 2015 i 2018, w związku z tym, że są to jedyne lata, w których istnieje dostęp do interesujących nas danych). W celu wyeliminowania cech wysoko skorelowanych¹ sporządzono macierz korelacji, na podstawie której opracowano graf, przyjmując r krytyczne (r_k) na poziomie 0,65. W wyniku tego postępowania wyselekcjonowano cechy diagnostyczne ostatecznie służące przeprowadzanej ocenie. Do cech diagnostycznych należą:

¹ Według G. Gorzelaka, własności, jakie powinny mieć zestawy zmiennych diagnostycznych, to – poza ich ścisłym zdefiniowaniem, jednoznacznością, możliwie dokładnym reprezentowaniem zjawisk i procesów wchodzących w zakres badania oraz dużą zawartością informacyjną – także ich niskie skorelowanie. *Dobór zmiennych w statystycznej analizie porównawczej – metody (I)* (s. 19-20), G. Gorzelak, 1979, Warszawa: Wiadomości Statystyczne.

- x₁ Liczba uczestników imprez masowych na 10 tys. mieszkańców;
- x₂ Liczba członków kół, klubów i sekcji dotyczących działalności artystycznej na 10 tys. mieszkańców;
- x₃ Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców;
- x₄ Liczba członków klubów sportowych wraz z klubami wyznaniowymi i UKS na 10 tys. mieszkańców;
- x₅ Ogólny poziom zaufania społeczeństwa.

Kapitał społeczny bardzo często utożsamiany jest ze społeczeństwem obywatelskim i zaufaniem.

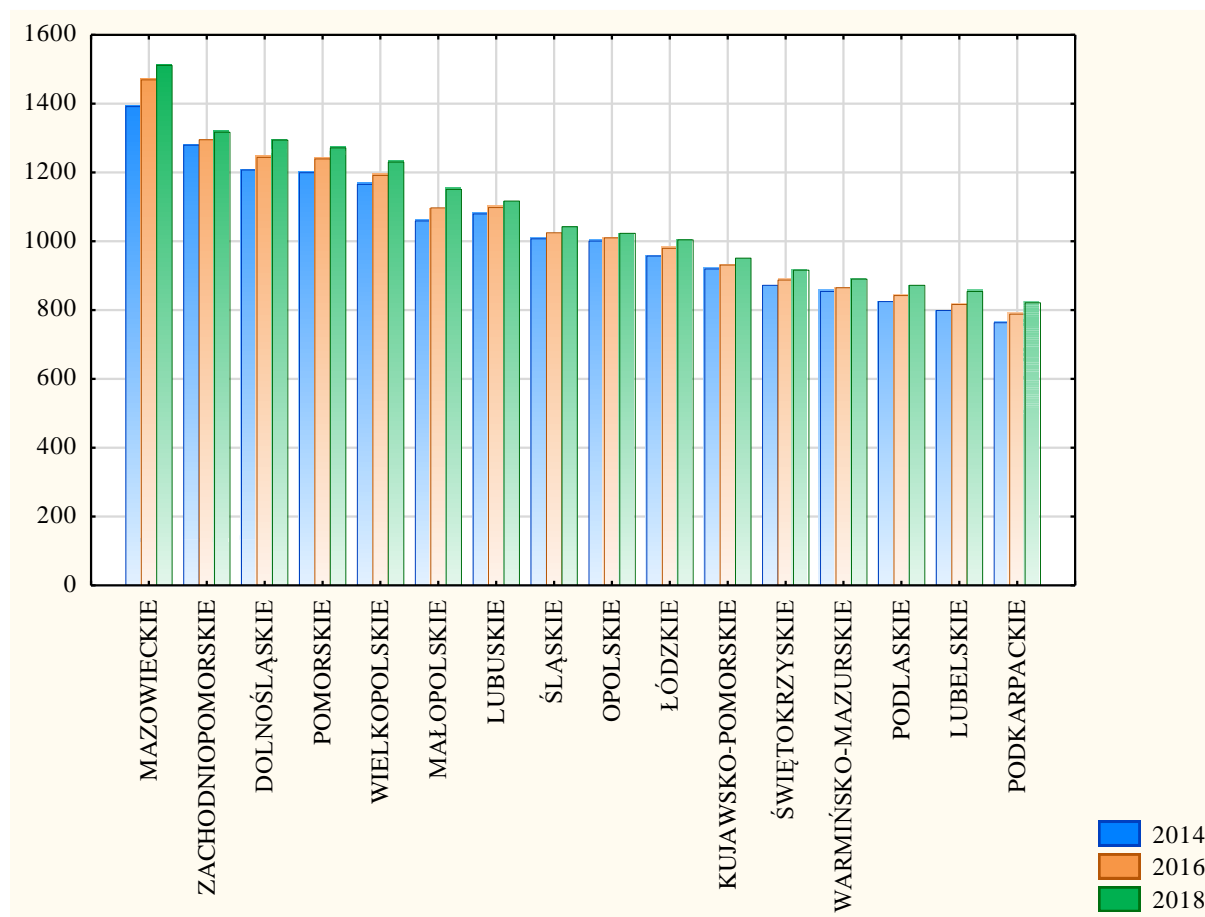
Zgodnie z koncepcją kapitału społecznego sukces ekonomiczny i sprawność działania instytucji publicznych zależą w dużej mierze od jakości społeczeństwa obywatelskiego, a ściślej – od jego poziomych struktur współpracy, sieci zaufania społecznego, a także licznych kanałów komunikacji w postaci dobrowolnych stowarzyszeń, działających na rzecz dobra publicznego (Lewenstein, Tędziągolska, 2010, s. 211).

Odwołując się do społeczeństwa obywatelskiego, trudno nie wspomnieć o jego wymiarze instytucjonalnym, którym są tworzone organizacje pozarządowe (*nongovernmental organisation*, NGO), należące do trzeciego sektora. Zgodnie z definicją zawartą na portalu pozarządowych organizacji ngo.pl, są to „wszystkie podmioty, które nie są jednostkami albo organami administracji publicznej oraz których działalność nie jest nastawiona na osiągnięcie zysku” (<https://fakty.ngo.pl/slownik/organizacje-pozarzadowe>, dostęp: 27.11.2020). W związku z powyższym, do organizacji pozarządowych zaliczamy (<https://fakty.ngo.pl/slownik/organizacje-pozarzadowe>, dostęp: 27.11.2020):

stowarzyszenia, w tym stowarzyszenia rejestrowe, zwykłe oraz związki stowarzyszeń, fundacje, kluby sportowe i uczniowskie kluby sportowe, organizacje działające na podstawie odrębnych przepisów, jak np. Polski Czerwony Krzyż, Związek Ochotniczych Straży Pożarnych RP, Polski Związek Działkowców, koła łowieckie, komitety społeczne (np. społeczne komitety budowy dróg, wodociągów) – stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego – spółdzielnie socjalne – spółki działające nie dla zysku – partie polityczne – związki zawodowe – samorządy zawodowe – federacje i konfederacje pracodawców – izby gospodarcze – izby rzemieślnicze – organizacje kościelne – związki rolników, kółka rolnicze i koła gospodyń wiejskich – grupy, takie jak kluby osiedlowe czy grupy wsparcia, grupy samopomocowe.

Pomimo tak dużej pojemności pojęcia „organizacje pozarządowe”, najczęściej są one jednak utożsamiane z działalnością stowarzyszeń i fundacji. Rola organizacji pozarządowych w ogólnie rozumianym rozwoju jest mocno związana z obszarem ich działania, osadzonym w tych płaszczyznach, które są pomijane przez rządzących. Organizacje pozarządowe mają wpływ na kształtowanie społeczeństwa poprzez zapewnienie dóbr lub usług tam, gdzie zawodzi państwo, nagłaśnianie spraw o dużej wadze (tym samym wpływając na rządzących), edukację społeczeństwa odnośnie do istniejących problemów i wpływanie na zachowanie zwykłych ludzi. Organizacje pozarządowe cechuje dobrowolne uczestnictwo, zaangażowanie, chęć współpracy, zaufanie, wyznawanie podobnych norm i wartości. Poprzez silną aktywizację społeczności lokalnych oraz budowanie sieci powiązań pomiędzy obywatelami trzeci sektor stanowi istotny czynnik rozwoju kapitału społecznego na poziomie lokalnym. Zgodnie z danymi GUS w 2018 roku, aktywną

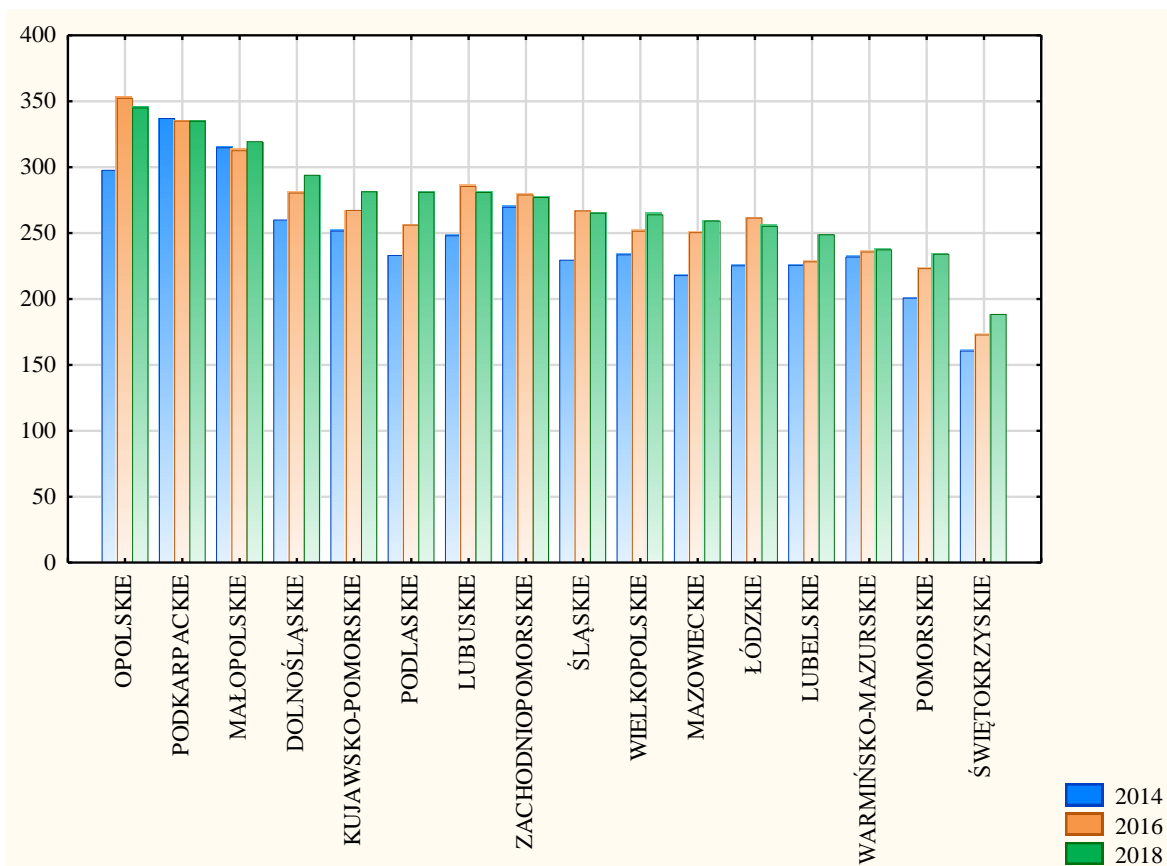
działalność prowadziło 101 tys. rejestrowych organizacji non-profit. W stosunku do roku 2014 liczba tych podmiotów wzrosła o 0,3 tys. Najlichnieszą grupę rejestrowanych organizacji stanowią stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne – 69,1 tys. podmiotów (68,4%), a następnie fundacje – 14,5 tys. (14,4%) oraz związki zawodowe – 12,5 tys. (12,4%) (Główny Urząd Statystyczny, 2020). W Banku Danych Regionalnych (BDL) nie ma podanych informacji o liczbie członków stowarzyszeń, fundacji i organizacji społecznych, można jednak odnaleźć wartościowe informacje o uczestnictwie w stowarzyszeniach o charakterze kulturalnym oraz sportowym (działalność w zespołach artystycznych, kołach zainteresowań w domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach oraz klubach sportowych). Powołując się na R. Putnama, który w swoich badaniach zwraca uwagę na tego typu aktywności i ich związki z dobrobytem społecznym i gospodarczym, wybrane cechy diagnostyczne (tj. liczba członków klubów sportowych wraz z klubami wyznaniowymi i UKS na 10 tys. mieszkańców; liczba uczestników imprez masowych na 10 tys. mieszkańców; liczba członków kół, klubów i sekcji dot. działalności artystycznej na 10 tys. mieszkańców) pozwolą na zobrazowanie kapitału społecznego w ujęciu przestrzennym. Pierwszą z wybranych cech opisujących kapitał społeczny jest: liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców.

Rysunek 1. Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL.

Analizując rysunek 1, można dostrzec, że we wszystkich województwach liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców w latach 2014-2018 systematycznie wzrasta. Największa liczba prezentowanych organizacji na 10 tys. mieszkańców występuje w województwie mazowieckim, podczas gdy najniższa w województwie podkarpackim. Wzrost liczby fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców w podanych latach układa się symetrycznie we wszystkich województwach. Widoczna jest jednak bardzo duża różnica w liczbie badanych organizacji pomiędzy poszczególnymi województwami. W roku 2018 różnica pomiędzy najwyższą (województwo mazowieckie) a najniższą liczbą (województwo podkarpackie) wynosi aż ok. 690 organizacji na 10 tys. mieszkańców.

Kolejna rycina (rysunek 2) obrazuje dane dotyczące liczby członków klubów sportowych wraz z klubami wyznaniowymi i UKS na 10 tys. mieszkańców.

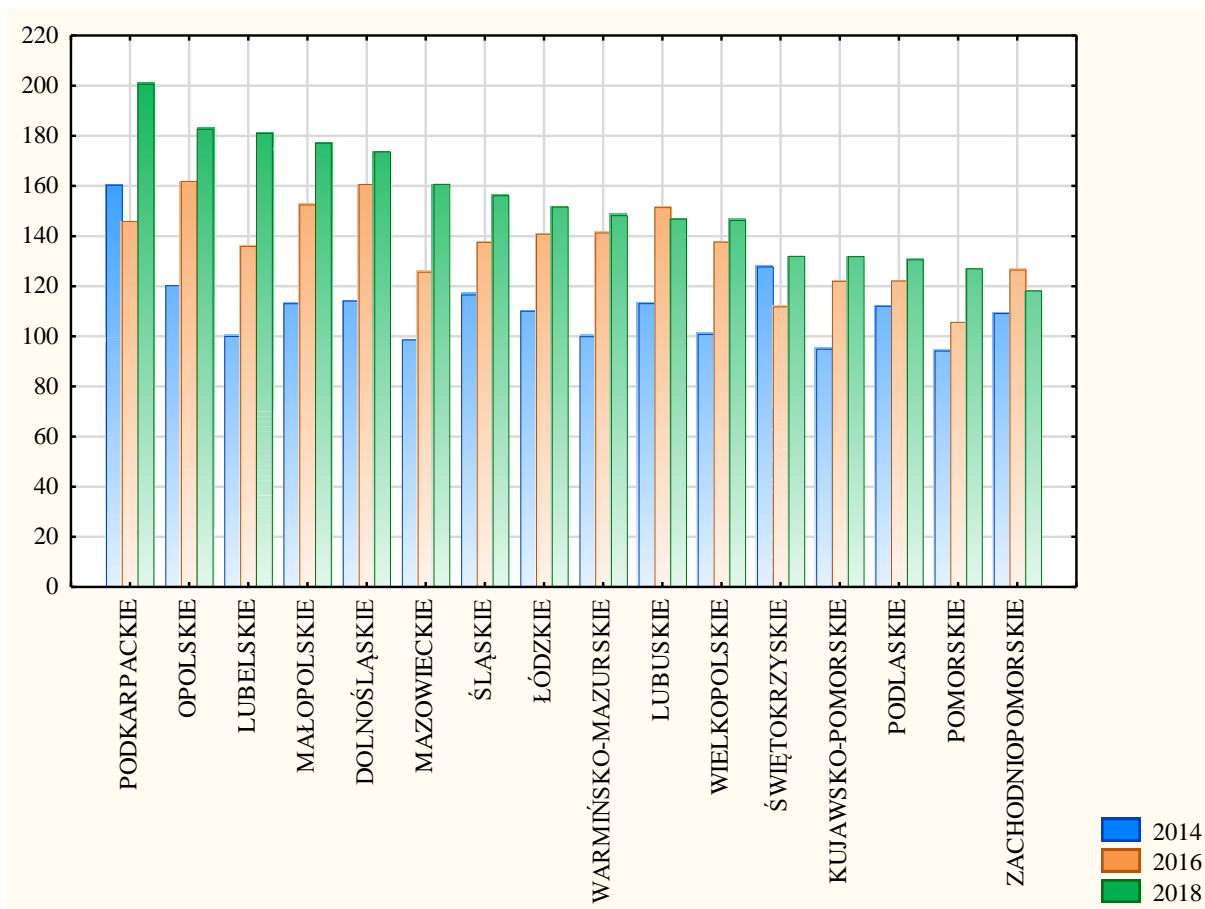

Rysunek 2. Liczba członków klubów sportowych wraz z klubami wyznaniowymi i UKS na 10 tys. mieszkańców.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BDL.

„Ranking” województw z największą liczbą członków klubów sportowych wraz z klubami wyznaniowymi oraz UKS na 10 tys. mieszkańców otwiera województwo opolskie, a zamyka świętokrzyskie. Prezentowane na rysunku 2 dane na przestrzeni lat wyróżniają odmienną sytuację niż w przypadku rysunku 1, gdzie wartość prezentowanej cechy rosła wraz z upływem lat. W odniesieniu do liczby członków klubów sportowych wraz z klubami wyznaniowymi i UKS na 10 tys. mieszkańców w 5 województwach występuje spadek, w tym w województwie opolskim, w którym odnotowano największą liczbę członków. Nietypowa zależność występuje w województwie podkarpackim, gdzie badana liczba jest najwyższa w 2014 roku, a w 2016 roku spada i utrzymuje się na identycznym poziomie do 2018 roku.

Kolejna rycina (rysunek 3) obrazuje dane dotyczące liczby członków kół, klubów i sekcji odnoszących się do działalności artystycznej na 10 tys. mieszkańców w poszczególnych województwach.

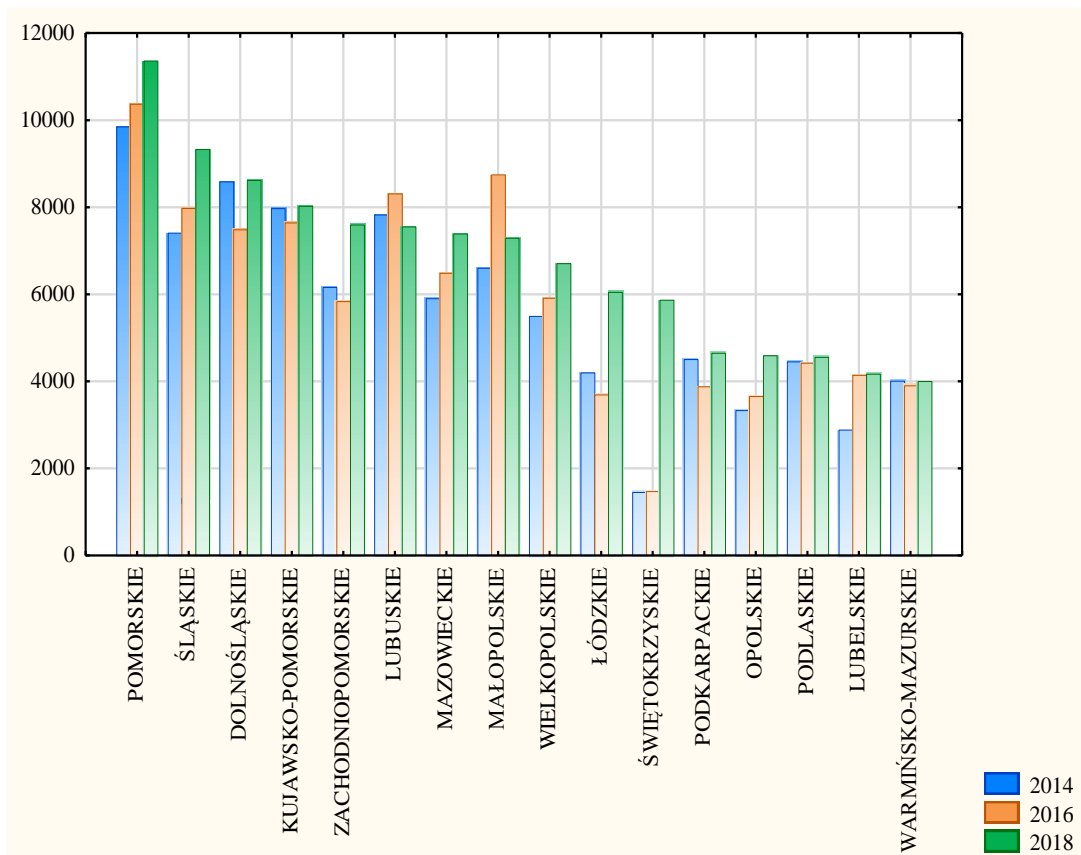

Rysunek 3. Liczba członków kół, klubów i sekcji dotyczących działalności artystycznej na 10 tys. mieszkańców.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BDL.

W latach 2014-2018 niemal we wszystkich województwach (z wyjątkiem podkarpackiego) liczba członków kół, klubów oraz sekcji dotyczących działalności artystycznej na 10 tys. mieszkańców systematycznie wzrasta. Najwyższy wzrost w roku 2018 w porównaniu do roku 2014 wystąpił w województwie lubelskim (ok. 81 osób), a najniższy w województwie świętokrzyskim (ok. 4 osoby). W przypadku tego wskaźnika nie odnotowano znaczących rozbieżności pomiędzy poszczególnymi województwami. Różnica między poziomem najwyższym w roku 2018 (województwo podkarpackie) a najniższym (województwo zachodniopomorskie) to ok. 82 osoby na 10 tys. mieszkańców.

Kolejna rycina (rysunek 4) obrazuje dane dotyczące liczby imprez masowych na 10 tys. mieszkańców w poszczególnych województwach.

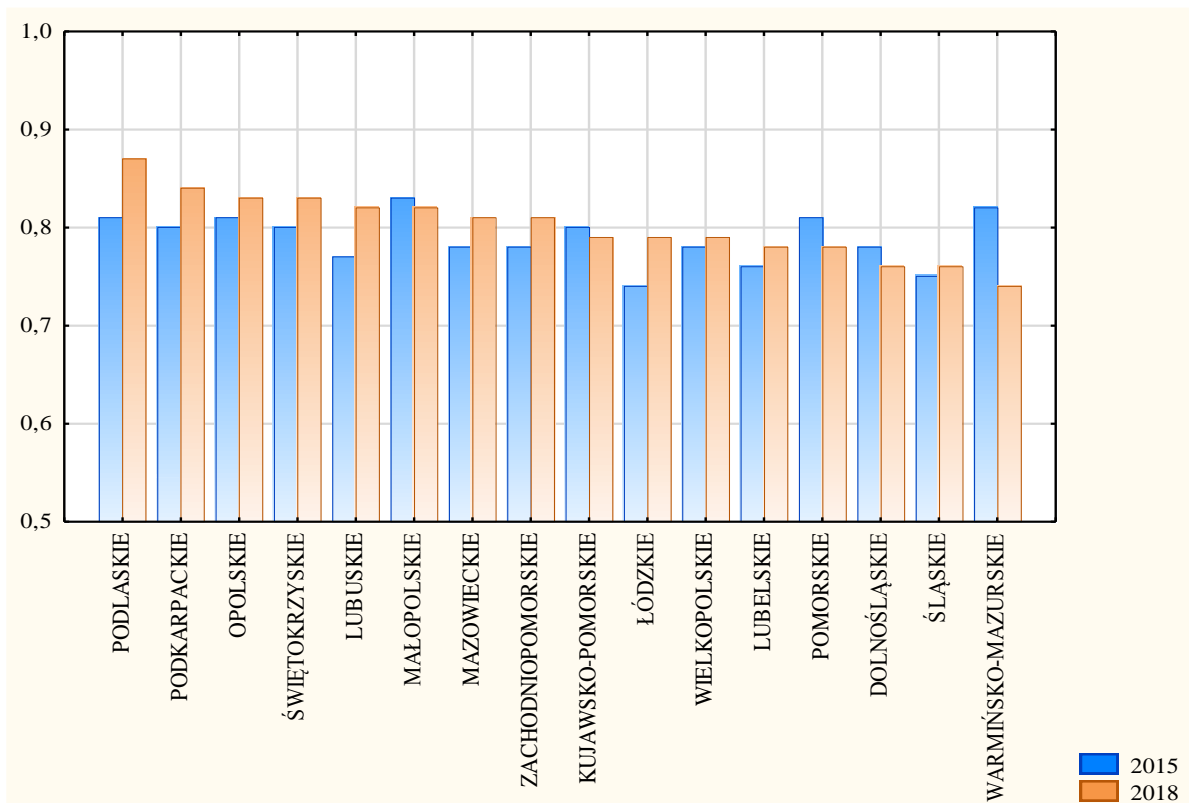
Rysunek 4. Liczba uczestników imprez masowych na 10 tys. mieszkańców.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL.

W większości województw (z wyjątkiem lubuskiego i małopolskiego) w latach 2014-2018 liczba uczestników imprez masowych systematycznie wzrasta. Najwyższy poziom zainteresowania tego typu imprezami wśród mieszkańców wystąpił w województwie pomorskim, a najwyższy wzrost odnotowano w województwie świętokrzyskim (różnica pomiędzy 2018 a 2014 rokiem wynosi ok. 4 400 osób). Warto wspomnieć o znaczących różnicach w poziomie pomiędzy poszczególnymi województwami, ponieważ np. w roku 2018 różnica pomiędzy najwyższym (występującym w województwie pomorskim) a najniższym poziomem (województwo warmińsko-mazurskie) wynosi aż ok. 7 300 osób na 10 tys. mieszkańców.

Kolejnym wyróżnionym obszarem podejmowanych badań jest zaufanie. J.S. Coleman (1998) w swych rozważaniach wskazywał, że jest ono nieodłącznym elementem kapitału społecznego, a do jego wypracowania prowadzą wzajemne relacje i więzi. Grupa, w której istnieją duże pokłady zaufania, jest w stanie osiągnąć zdecydowanie więcej niż grupa, wśród członków której owego wzajemnego zaufania nie ma. Wypracowane relacje mogą dotyczyć różnych grup i środowisk, np. kierownictwa przedsiębiorstwa z jego pracownikami, przedsiębiorstwa z klientami, rządu ze społeczeństwem itp. Im lepsze relacje, tym większe zaufanie. Co warto podkreślić, proces budowania relacji jest długotrwały, natomiast zerwanie zaufania może być efektem jednego negatywnego zdarzenia i okazać się bardzo kosztowne. Definicje zaufania często odzwierciedlają chęć bycia wrażliwym na potrzeby innych, co jest wynikiem pozytywnych doświadczeń, działań lub zamiarów drugiej strony (Rousseau, Sitkin, Burt, Camerer, 1998). Znaczenie zaufania jest również podkreślane przez P. Sztompkę (2007), którego zdaniem jest to rodzaj zakładu (przekonania i opartego na nim działania), podejmowanego przez jednostkę na temat niepewnych przyszłych działań innych ludzi. P. Sztompka dokonał również podziału zaufania względem różnych obszarów,

np. osobiste, społeczne, pozycyjne, grupowe, publiczne, technologiczne, konsumpcyjne, systemowe, anonimowe. W kontekście ekonomii zaufanie ma bardzo duże znaczenie z punktu widzenia etycznych aspektów prowadzenia biznesu. Ma ono przełożenie na sprawne funkcjonowanie przedsiębiorstwa, w którym w związku z występującym zaufaniem wzmacnia się zaangażowanie pracowników na rzecz realizacji celów organizacji (Szkudlarek, 2015). Zaufanie jest wartością, o którą warto dbać i tworzyć warunki do jej wystąpienia, gdyż utrzymuje ono spójność grup społecznych, a w szerszym wymiarze – społeczeństw. Dzięki zaufaniu nie tylko relacje z innymi są lepsze i ludzie lepiej się rozumieją, ale także sprawniej wdrażane są procesy społeczne. Patrząc jednak na dotychczasowe wydarzenia, a także badania, które są prowadzone od kilkunastu lat, można zauważyć, że Polacy są raczej nieufni. Powołując się na Komunikat z Badań „O nieufności i zaufaniu”, opublikowany w 2018 roku przez CBOS, tylko nieco ponad 1/5 badanych (22%) wychodzi z założenia, że większości ludzi można ufać, ponad 3/4 zaś (76%) wyznaje zasadę zachowywania daleko posuniętej ostrożności i podejrzliwości w stosunkach z innymi (Centrum Badań Opinii Społecznej, 2018). Taka postawa ma przełożenie na życie gospodarcze, gdyż na podstawie badań i obserwacji można zauważyć, że „zauwanie zwiększa prawdopodobieństwo dotrzymania zobowiązań, stymuluje wzrost przedsiębiorczości, ułatwia podejmowanie decyzji, wyzwala inicjatywę i pobudza do aktywności zawodowej” (Domański, 2018, s. 71). Ze względu na dostępność wyników badań w podziale na województwa w latach 2015 i 2018 Autorki skorzystały z opracowania Głównego Urzędu Statystycznego pn. *Regionalne zróżnicowanie jakości życia w 2018 r. Wyniki Badania spójności społecznej 2018* (Główny Urząd statystyczny, 2019), który prezentuje nieco odmiennie dane niż te przywołane powyżej. Ogólny poziom zaufania jest wyrażony poprzez wskaźnik zaufania do ludzi ogólnie rzecz biorąc, definiowany jako odsetek osób w wieku 16 lat i więcej, które zadeklarowały, że zdecydowanie mają zaufanie lub raczej mają zaufanie do ludzi ogólnie rzecz biorąc i obliczany jest na podstawie *Badania spójności społecznej*.

Rysunek 5. Ogólny poziom zaufania społeczeństwa.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BDL.

W związku z ograniczonymi badaniami w przedmiotowym zakresie, powyższy rozkład dotyczy 2 lat, tj. roku 2015 i 2018. Zaprezentowane wyniki przedstawiają, że ogólny poziom zaufania w województwach kształtuje się na wysokim poziomie, a występujące rozbieżności nie są duże. Interesująca zmiana na przestrzeni 3 lat wystąpiła w województwie warmińsko-mazurskim, gdzie poziom zaufania w 2015 roku był jednym z najwyższych, patrząc na wszystkie 16 województw, natomiast w roku 2018 nastąpił spadek, plasując tym samym wspomniane województwo na ostatnim miejscu. Obniżenie poziomu zaufania można zauważyć jeszcze w czterech innych województwach. Nigdzie jednak nie jest on tak duży jak w przypadku województwa warmińsko-mazurskiego. Największy wzrost zaufania można zaobserwować w województwie podlaskim, w którym ogólny poziom zaufania społecznego w roku 2018 jest największy.

W celu określenia poziomu kapitału społecznego wykorzystano metodę porządkowania liniowego, tzw. metodę sum standaryzowanych. Zastosowano algorytm:

- 1) Obliczono sumy standaryzowane:

$$p_i = \sum_{j=1}^m t_{ij} \text{ (wzór 1)}$$

$$t_{ij} = \frac{x_{ij} - x_{min}}{x_{max} - x_{min}} \text{ dla stymulant}$$

$$t_{ij} = \frac{x_{max} - x_{ij}}{x_{max} - x_{min}} \text{ dla destymulant}$$

- 2) Obliczono wskaźnik poziomu kapitału społecznego (unormowany wskaźnik pomocny dla ustalania klas poziomu):

$$m_i = \frac{p_i - p_{min}}{p_{max} - p_{min}} \text{ (wzór 2)}$$

$$m_i \in [0,1]$$

- 3) Na podstawie dokładnej analizy rozkładu otrzymanych wartości wskaźnika syntetycznego oceny zdecydowano przyjąć następujące klasy poziomu rozwoju kapitału społecznego:

- m_i [0: 0,33) – poziom niski
- m_i (0,34: 0,66) – poziom średni
- m_i (0,67: 1] – poziom wysoki

Aby zachować możliwość porównań wyników w ramach poszczególnych województw, poziom kapitału społecznego ustalony został dla wszystkich województw w dwóch podokresach: rok 2014 i 2018 (ze względu na dostępność danych, w przypadku „ogólnego poziomu zaufania społeczeństwa” były to lata 2015 i 2018, pomimo rozbieżności, biorąc pod uwagę, że poziom ogólnego zaufania nie cechuje się znaczącą zmiennością z roku na rok, zdecydowano, że dane te zostaną uwzględnione w obliczeniach), a następnie dokonano przyporządkowania wyników do poszczególnych województw.

Tabela 1

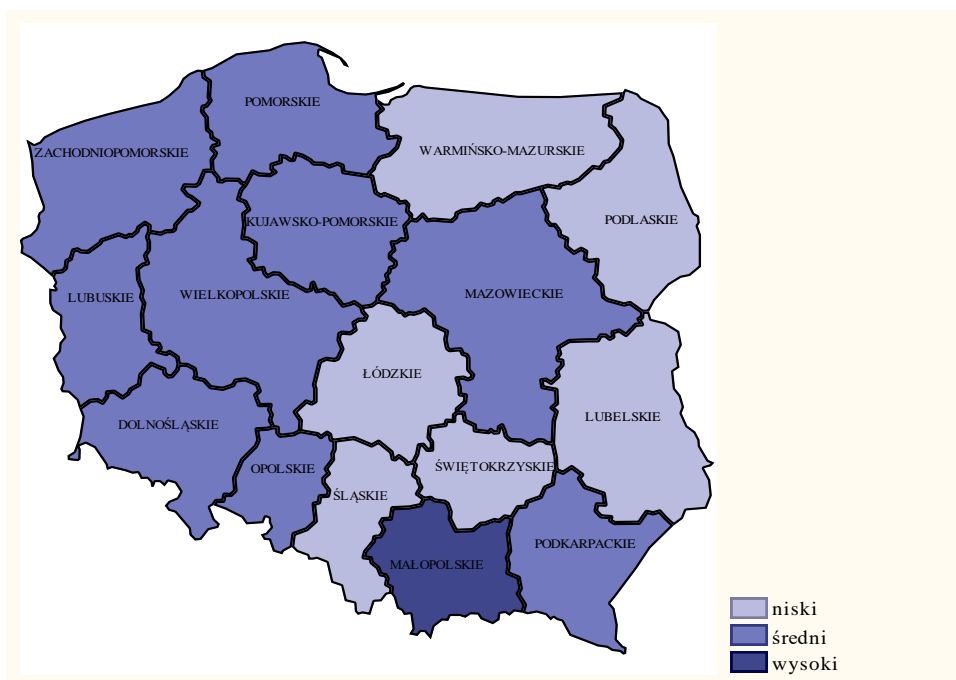
Poziom kapitału społecznego w roku 2014 i 2018

Lp.	2014			Lp.	2018		
	województwo	poziom kapitału społecznego			województwo	poziom kapitału społecznego	
1	MAŁOPOLSKIE	0,72	wysoki	1	MAŁOPOLSKIE	1,00	wysoki
2	DOLNOŚLĄSKIE	0,61	średni	2	MAZOWIECKIE	0,97	wysoki
3	PODKARPACKIE	0,61	średni	3	OPOLSKIE	0,93	wysoki
4	ZACHODNIOPOMORSKIE	0,56	średni	4	PODKARPACKIE	0,90	wysoki
5	POMORSKIE	0,55	średni	5	DOLNOŚLĄSKIE	0,88	wysoki
6	OPOLSKIE	0,49	średni	6	LUBUSKIE	0,80	wysoki
7	LUBUSKIE	0,46	średni	7	ZACHODNIOPOMORSKIE	0,77	wysoki
8	MAZOWIECKIE	0,46	średni	8	POMORSKIE	0,74	wysoki
9	KUJAWSKO-POMORSKIE	0,41	średni	9	WIELKOPOLSKIE	0,70	wysoki
10	WIELKOPOLSKIE	0,37	średni	10	ŚLĄSKIE	0,66	średni
11	ŚLĄSKIE	0,32	niski	11	PODLASKIE	0,65	średni
12	PODLASKIE	0,28	niski	12	KUJAWSKO-POMORSKIE	0,60	średni
13	WARMIŃSKO-MAZURSKIE	0,26	niski	13	ŁÓDZKIE	0,56	średni
14	ŁÓDZKIE	0,11	niski	14	LUBELSKIE	0,48	średni
15	ŚWIĘTOKRZYSKIE	0,06	niski	15	ŚWIĘTOKRZYSKIE	0,42	średni
16	LUBELSKIE	0,00	niski	16	WARMIŃSKO-MAZURSKIE	0,23	niski

Źródło: opracowanie własne.

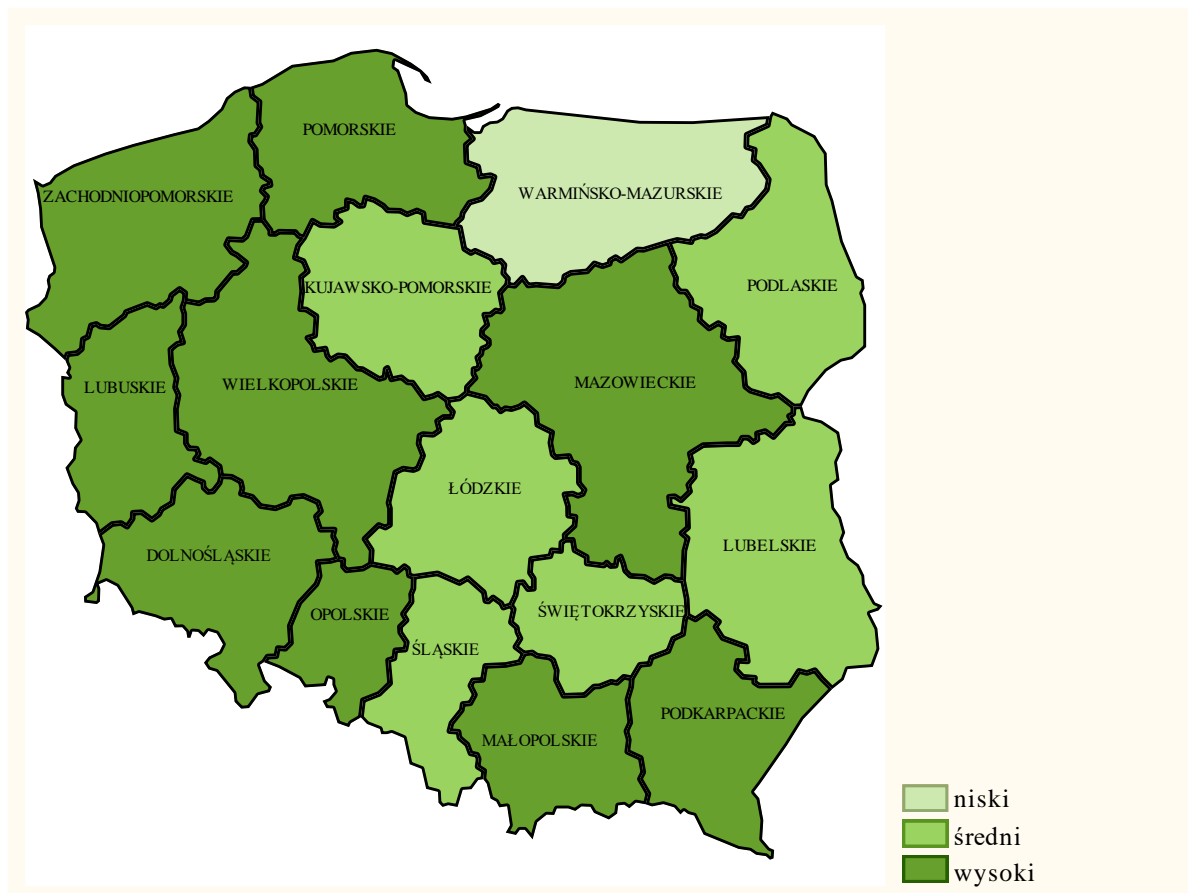
Zestawienie wyników wszystkich województw w podziale na lata 2014 i 2018 ukazuje zmianę w występowaniu kapitału społecznego w badanych latach. W roku 2014 wysoki poziom kapitału społecznego wystąpił tylko w jednym z województw (tj. małopolskim), średni w dziewięciu, a niski w sześciu województwach. Należy również zwrócić uwagę na duże rozbieżności w poziomie kapitału społecznego pomiędzy poszczególnymi województwami (znacząca różnica zwłaszcza pomiędzy pierwszym a ostatnim miejscem). W roku 2018 sytuacja pod względem poziomu kapitału społecznego znacząco się poprawiła. W dziewięciu województwach odnotowano wysoki, a w kolejnych sześciu – średni poziom kapitału społecznego. Tylko jedno z województw, osiągając niższy niż w roku 2014 poziom kapitału społecznego, zostało przyporządkowane do grupy oznaczającej niski poziom kapitału społecznego.

Przestrzenne zróżnicowanie poziomu kapitału społecznego zaprezentowano na poniższych rysunkach (rysunek 6 i 7).

Rysunek 6. Przestrzenne zróżnicowanie poziomu kapitału społecznego w roku 2014.

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 7. Przestrzenne zróżnicowanie poziomu kapitału społecznego w roku 2018.
Źródło: opracowanie własne.

Porównując wyniki poziomu kapitału społecznego w latach 2018 i 2014, należy przypomnieć, że w przypadku dziewięciu województw odnotowano wysoki poziom kapitału społecznego. Ważne jest, że w roku 2018 aż osiem z nich, które w roku 2014 osiągnęły średni poziom kapitału społecznego (tj. mazowieckie, opolskie, podkarpackie, dolnośląskie, lubuskie, zachodniopomorskie, pomorskie i wielkopolskie), zostało przyporządkowanych do grupy charakteryzującej się wysokim poziomem kapitału społecznego. Zaledwie jedno z województw zarówno w 2014, jak również w 2018 roku znalazło się w tej samej grupie, osiągając średni poziom kapitału społecznego. Dodatkowo w roku 2018, w porównaniu do roku 2014, z grupy o niskim poziomie kapitału społecznego „awansowało” kolejnych pięć jednostek (tj. województwa: śląskie, podlaskie, łódzkie, lubelskie, świętokrzyskie) do grupy o średnim poziomie. W przypadku jednego z województw, czyli warmińsko-mazurskiego, sytuacja określająca poziom kapitału społecznego w roku 2018 była podobna jak w roku 2014, gdyż województwo to w obydwu analizowanych okresach było w grupie o niskim poziomie kapitału społecznego.

Podsumowanie

Reasumując przeprowadzoną analizę, należy zwrócić uwagę na kilka istotnych wniosków:

- 1) we wszystkich województwach liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców w latach 2014-2018 systematycznie wzrasta, wzrost układu się symetrycznie we wszystkich województwach, ale widoczna jest bardzo duża różnica w liczbie badanych organizacji między poszczególnymi województwami;

- 2) w odniesieniu do liczby członków klubów sportowych wraz z klubami wyznaniowymi i UKS na 10 tys. mieszkańców w pięciu województwach zaobserwowano spadek, w tym w województwie opolskim, w którym odnotowano największą liczbę członków, a także zauważono nietypową zależność występującą w województwie podkarpackim, gdzie badana liczba jest najwyższa w 2014 roku, a w 2016 roku spada i utrzymuje się na identycznym poziomie do 2018 roku;
- 3) w większości województw (z wyjątkiem podkarpackiego) liczba członków kół, klubów i sekcji dotyczących działalności artystycznej na 10 tys. mieszkańców systematycznie wzrasta;
- 4) liczba uczestników imprez masowych systematycznie wzrasta w większości województw (z wyjątkiem lubuskiego i małopolskiego), przy czym zauważono znaczące różnice w ich poziomie pomiędzy poszczególnymi województwami;
- 5) ogólny poziom zaufania w województwach kształtuje się na wysokim poziomie, a występujące w poszczególnych województwach rozbieżności nie są duże;
- 6) analizując wyniki poziomu kapitału społecznego, zauważono, że korzystniejsza sytuacja wystąpiła w 2018 roku, gdyż w porównaniu do roku 2014 większość województw „awansowała” z grupy określającej niższy do grupy określającej wyższy poziom kapitału społecznego.

Na podstawie przeprowadzonego badania i dobranych do jego potrzeb cech można udzielić odpowiedzi na postawione we wstępie pytania. Wyniki poziomu kapitału społecznego na przestrzeni badanych lat wyraźnie pokazują zwiększony poziom wykorzystania badanego zasobu, co też świadczy o tym, że świadomość jego znaczenia przekłada się na praktykę. Kapitał społeczny jest zasobem o zróżnicowanym poziomie występowania w poszczególnych województwach, przy czym należy zwrócić uwagę, że obserwowany wzrost poziomu kapitału społecznego w większości województw może prowadzić do zmniejszenia występujących różnic. Przeprowadzone badania pozwalają na sformułowanie optymistycznego wniosku, że w badanym okresie w większości polskich województw wzrosło społeczne zaangażowanie i poziom ogólnego zaufania społeczeństwa, co powinno mieć przełożenie na ogólnie rozumiany rozwój polskich województw. Pomiar kapitału społecznego, pomimo tego, że jest trudny, biorąc pod uwagę dostępność danych, to jednak jest niezwykle istotny ze względu na znaczenie różnych elementów kapitału społecznego dla wyników ekonomicznych w poszczególnych regionach. Wagi nabiera również istotność popularyzowania badań dotyczących związków pomiędzy sferą kapitału społecznego a sferą ekonomiczną, których rezultaty będą mogły być wykorzystywane zarówno przez ekonomistów, przedsiębiorców, jak i przedstawicieli samorządów.

Bibliografia

- Centrum Badań Opinii Społecznej. (2018). *Komunikat z badan O nieufności i zaufaniu nr 35/2018*.
Pobrane z: www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_035_18.PDF.
- Coleman, J.S. (1998). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, 94, suplement, 99.
- Domański, H. (2018). Zaufanie do ludzi i systemu politycznego. W: P.B. Sztabiński, F. Sztabiński (red.), *Wyniki Europejskiego Sondażu Społecznego 2002-2016/17* (s. 71). Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk.
- Główny Urząd Statystyczny. (2019). *Regionalne zróżnicowanie jakości życia w 2018 r. Wyniki Badania spójności społecznej 2018*. Pobrane z: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/regionalne-zroznicowanie-jakosci-zycia-w-polsce-w-2018-roku-wyniki-badania-spojnosci-spolecznej-2018,31,1.html>.

- Główny Urząd Statystyczny. (2020). *Sektor non-profit w 2018 r.* Pobrane z: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoleczna-wolontariat/gospodarka-spoleczna-trzeci-sektor/sektor-non-profit-w-2018-roku,1,7.html>.
- Kaźmierczak, T. (2007). Kapitał społeczny a rozwój społeczno-ekonomiczny – przegląd podejść. W: T. Kaźmierczak, M. Rymśza (red.), *Kapitał społeczny. Ekonomia społeczna* (s. 43). Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.
- Lewenstein, B., Tędziągolska, M. (2010). Budowanie kapitału społecznego jako strategia rozwiązywania problemów społeczno-ekonomicznych. Przypadek Biłgoraja, W: B. Lewenstein, J. Schindler, R. Skrzypiec (red.), *Partycypacja społeczna i aktywizacja w rozwiązywaniu problemów społeczności lokalnych* (s. 211-232). Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Rousseau, D., Sitkin, S., Burt, R., Camerer, C. (1998). Not so different after all: A cross discipline view of trust. *Academy of Management Review*, 23(3), 393-403.
- Rymśza, A. (2007). Klasyczna koncepcja kapitału społecznego. W: T. Kaźmierczak, M. Rymśza (red.), *Kapitał społeczny. Ekonomia społeczna* (s. 23-39). Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.
- Szkudlarek, P. (2015). Zaufanie jako komponent kapitału społecznego. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 449, 472-482.
- Sztompka, P. (2007). *Zaufanie. Fundament społeczeństwa*. Kraków: Znak.
- Zakrzewska, M. (2013). Uwarunkowania rozwoju kapitału społecznego w Polsce. *Studia i Prace WNEIZ US*, 32(2), 79-96.

<https://fakty.ngo.pl/slownik/organizacje-pozarzadowe>.